Asia: E 6/2025 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto maatalouden ja ruoan visiosta

Teema: Lausunnossa pyydetään käsittelemään muun ohella valkuaiskasvituotantoa ja valkuaisomavaraisuutta.

Maa- ja metsätalousvaliokunta

Luken asiantuntijalausunto

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Csaba Jansik

1 Tausta

Maatalouden ja ruoan visio on laaja strategiapaperi, jossa maataloussektorin tärkeys korostuu EU:n ruokasektorin olennaisena ja välttämättömänä osana. Kestävyyttä tarkastellaan tasapainoisena kokonaisuutena sisältäen taloudellisetn, ekologiset ja sosiaaliset ulottuvuudet. Toiminnan jatkuvuuden kannalta tärkeä positiivinen julkikuva, sukupolvenvaihdos sekä riskien hallintamekanismit on myös huomiotu. Ruokasektorin on oltava kokonaisuudessaan kilpailukykyinen, resilientti, tulevaisuuden kestävä ja reilu.

Maa- ja metsätalousministeriö on avannut Suomen position visiossa esitetyistä tavoitteista ja koonnut perusmuistiossaan tiivistelmän vision pääkohdista. Muistiossa todetaan, että visiossa asetetut tavoitteet ovat linjassa Suomen tavoitteiden kanssa joko sellaisenaan tai pienin painopistemuutoksin.

Maatalouden ja ruoan visiosta sekä Suomen kannasta on annettu Luonnonvarakeskuksen toimesta jo useampi lausunto eri osa-alueisiin liittyen. Nykyisessä lausunnossa keskitytään pyynnön mukaisesti valkuaiskasvituotantoon ja valkuaisomavaraisuuteen.

2 Lausunto

Maatalouden ja ruoan visiossa proteiinin merkitys todetaan kahteen asiayhteyteen liittyen:

(1) EU on ”tarvitsemansa proteiinin suhteen erittäin riippuvainen korkealaatuisesta tuonnista, joka tulee vain muutamasta maasta, minkä vuoksi EU:n elintarvikejärjestelmä on altis globaaleille markkinaheilahteluille ja kestävyysriskeille.”

(2) Toinen konteksti on proteiinin tuotannon ja kulutuksen kehitys tulevaisuudessa. Sekä visiossa että sen pohjana olevassa Strategisessa dialogipaperissa[2] korostetaan kulutusrakenteen muutoksen merkitys kestävän tuotannon, sekä terveyden ja ympäristön näkökulmista. Visiossa linjataan, että komissio tulee laatimaan kattavan suunnitelman omavaraisemman ja kestävämmän EU:n proteiinijärjestelmän luomiseksi ja tuonnin monipuolistamiseksi.

[2] Strategic Dialogue on the Future of EU Agriculture – A shared prospect for farming and food in Europe, Brussels, September 2024, https://commission.europa.eu/topics/agriculture-and-rural-development/strategic-dialogue-future-eu-agriculture_en

Näitä nostoja ja tavoitteita voidaan pitää erittäin relevantteina ja tarpeellisina, sillä valkuaisen tuontiriippuvuus on ollut yksi ruokajärjestelmän kriittisimmistä riippuvuussuhteista sekä koko EU:n että yksittäisten jäsenmaiden tasolla. EU:ssa valkuaisten kriittisyys on tiedostettu siinä määrin, että tuotannon, käytön ja omavaraisuuden seurantaa varten on luotu tilastopohjainen järjestelmä, ns. proteiinin tarjonta - kysyntä tase.[3] Tilastokatsauksessa tarkastellaan tuotannon ja kulutuksen jakaumaa kasvi- ja eläinperäisten tuoteryhmien välillä, rehu- ja ruokakäyttöä kasvikohtaisesti, eläinproteiinin vaatimia kasviproteiinimääriä, sekä taseen kehitystä mukaan lukien ulkomaankauppa.

Suomi kärsii valkuaisten tuontiriippuvuudesta yhtä lailla kuin muut EU jäsenmaat. MMM:n perusmuistiossa asia nousee esille yksittäisessä maininnassa osana muiden kriittisten tuotantopanosten riippuvuussuhteita: ”Suomi tukee pyrkimystä vähentää tuontiriippuvuutta kriittisten tuotantopanosten, erityisesti fossiilisen energian, lannoitteiden ja valkuaisrehuraaka-aineiden osalta.”

Suomessa on tehty EU:n tilastotarkastuksen kaltaisia laskelmia valkuaisen omavaraisuudesta. Luonnonvarakeskuksessa laskettiin kasvi- ja eläintuotepohjaiset valkuaistaseet jo 2010-luvun loppupuolella. Suomen kokonaistase on ollut melko hyvä nurmen ja viljojen valkuaisvolyymien ansiosta. Näiden ja eläintuotteiden omavaraisuus on ollut korkealla tasolla.

Täydennysvalkuaisrehujen suhteen kuitenkin omavaraisuutemme on ollut varsin matala, vain neljäs osa Suomessa käytetystä korkealaatuisesta valkuaispitoisesta täydennysrehusta on tuotettu kotimaassa. Täydennysvalkuaisrehu koostuvat öljy- ja palkokasveista, kuten soijasta, rapsista, auringonkukasta ja näiden jakeista sekä kotimaisista palkokasveista herneestä ja härkäpavusta. Täydennysvalkuaisrehut ovat eläinperäisten tuotteiden välttämätön ja kriittinen tuotantopanos. Luonnonvarakeskus on seurannut vuositasolla täydennysvalkuaisrehun omavaraisuuden kehitystä, luku on vaihdellut viime 15 vuoden aikana 21–27 prosentin välillä. Vuonna 2023 se nousi hieman edellisvuosien tasosta 27,3 prosenttiin.[4]

Luonnonvarakeskus teki syyskuussa 2024 kautta aikojen ensimmäisen laskelman Suomessa tuotettujen ja kulutettujen elintarvikkeiden proteiinivolyymeista. Se vahvisti käsityksen siitä, että tuotanto- ja kulutusrakenteessa eläintuotteilla on kasvipohjaisia tuotteita suurempi painoarvo. Kasvipohjaista proteiinia sisältävien tuoteryhmien omavaraisuus on – viljatuotteita lukuun ottamatta – huomattavasti heikommalla tasolla kuin eläinperäisten tuotteiden omavaraisuus.[5]

Suomen tulisi jatkossa nostaa kasvivalkuaistuotannon tasoa, mikä parantaisi ruoan huoltovarmuutta kahta kautta: kasvipohjaisten elintarvikkeiden ja toisaalta täydennysvalkuaisrehun omavaraisuuden osalta. Kasviproteiiniomavaraisuuden

---

[3] Protein supply and demand, European Union, Agriculture and Rural Development, September 2024, https://agriculture.ec.europa.eu/farming/crop-productions-and-plant-based-products/cereals/reducing-plan-protein-deficit-eu_en

[4] Öljy- ja valkuaiskasvimarkkinat, s. 37 teoksessa Latvala, T. & Niemi, J. (toim) Maa ja elintarviketalouden suhdannekatsaus 2024, Luonnonvarakeskus, https://jukuri.luke.fi/handle/10024/554970

[5] Jansik, C., Karikallio, H., Kotilainen, T., Känkänen, H., Pihlanto, A., Rokka, S. & Vahvaselkä, M. 2024. Kasviproteiini kasvun tiellä: Tiekartta ruoan korkeampaan kasviproteiiniomavaraisuuteen. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 68/2024. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 76 s.

nostaminen on mahdollista peltokasviviljelyä monipuolistamalla öljy- ja valkuaiskasvien suuntaan. Palko- ja öljykasvien viljelyala olisi mahdollista kolminkertaistaa vuoteen 2040 mennessä.

On samalla todettava, että kasviproteiinituotanto tarvitsee rinnalleen kotimaista kotieläintuotantoa. Vain noin puolet Suomen valkuaiskasvisadosta täyttää elintarviketeollisuuden laatuvaatimukset, eikä osuuteen ole odotettavissa merkittävää muutosta. Elintarvikekäyttöön sopimattomalle tuotannolle on oltava kysyntää, mikä luontevimmin tulee kotieläintuotannon rehukäytöstä ja tulevaisuudessa myös uusista tuotantomuodoista. Kasviproteiinituotannon kasvu nostaisi merkittävästi siis myös kotieläintuotannon täydennysvalkuaisrehun kotimaista tarjontaa.

Omavaraisuuden nostamiselle on lukuisia edellytyksiä. Tavoitteen saavuttaminen vaatii myös toimenpiteitä. Proteiinikasvien viljelyn tulee olla kannattavaa ja viljelykierron, teknologian sekä kiertotalouden mahdollisuudet tulee hyödyntää täysimääräisesti. Arvoketjuun tarvitaan myös investointeja uuteen jalostuskapasiteettiin sekä TKI toimintaan. Teollisuuden investointeja tarvitaan kasviproteiinitiivisteiden valmistukseen sekä syntyvien sivuvirtojen kannattavaan jatkojalostukseen. Toimialan laajentamiseen tarvitaan myös startup-yrityksiä, jotka uusien innovaatioiden myötä tuovat markkinoille uudentyyppisiä kasvipohjaisia tuotteita."

Yksi tärkeä pullonkaula on tilastojen saatavuus. Luonnonvarakeskuksen Tilastoyksikkö on kustannussäästöihin vedoten lakkauttanut Suomen elintarvikkeiden pitkäaikaisia kulutustilastoja. Ravitsemussuositusten vaikutusten, ruoankulutuksen rakennemuutosten, sekä Suomen ruokastrategian toteuttamisen seuranta on mahdotonta tilastojen puuttuessa. Samat tilastot ovat välttämättömiä myös Suomen elintarvikkeiden proteiiniomavaraisuuden tarkastelussa ja seurannassa tuoteryhmittäin.

3 Tiivistelmä

Tuotantorakenteen monipuolistaminen kasviproteiinien suuntaan on yksi Suomen ruokajärjestelmän tärkeimmistä tehtävistä seuraavan vuosikymmenen aikana. Rakennemuutos parantaisi samalla maataloustuottajien taloudellista tilannetta, markkinamahdollisuuksia, alkutuotannon monimuotoisuutta ja laajemmin ympäristövaikutuksia.

Yksi merkittävimmistä positiivisista vaikutuksista on ruoan huoltovarmuuden vahvistuminen. On tärkeä korostaa, ettei kotimaan kulutuksen painopisteen siirtyminen kasvipainotteisempaan suuntaan ja peltokasviviljelyn monipuolistaminen valkuaiskasvien suuntaan tarkoita eläintuotteista luopumista Suomen alkutuotannossa. Valkuaiskasvien tuotannon kasvu vahvistaa ruoan huoltovarmuutta Suomessa sekä valmiiden elintarvikkeiden että täydennysvalkuaisrehujen osalta.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat: erikoistutkija Csaba Jansik ja tutkimuspäällikkö Hanna-Maija Karikallio